

DIJALOG TEOLOGIJE I ZNANOSTI (O osobi i radu Vjekoslava Bajsića)

Vjekoslav Bajsić (1924. - 1994.), rođeni Čakovčanin, bio je dugo godina svećenik Zagrebačke nadbiskupije, profesor filozofije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te glavni urednik Kršćanske sadašnjosti. Bajsić prema Stanku Vasilju piše crnom tintom, kao iz *nekakva bunkera, a oko njega stalno fijuču metci i granate*¹. Isti autor kaže da jedna njegova knjiga podsjeća na *uskršnji piknik, ali samo s kiselim krastavcima*², potvrđujući da je nekima odveć gorak, nepristojno nametljiv, kirurški oštar i prodoran. Njegovim tamnim tonovima predbacuje da nisu u suzvučju sa harmoničnim zborom koji jednoglasno pjeva o optimizmu i nadi zaboravljajući pritom da su antičke drame imale kor koji je interpretirao zbivanja na sceni i pretjeranu melodramatiku te zanesene junake trijezno i suptilno upozoravao da horizont izgleda drugačije iz udaljenosti i suprotne optike. Takav skup je pružao dublje uvide, tamnije emocije i svrsishodnija rješenja, a tragedija se sastojala u tome da su ga gledatelji čuli češće od glumaca na daskama. Iako danas nismo toliko skloni dramatici, teško je čuti bolju preporuku za knjigu od one da je netko disharmoničan i da piše kao da prebiva u rovovima jer odavno znamo da blizina smrti i nevolje bistri pogled, spušta koprenu, uskraćuje privilegiju tajanstvenosti i solidalizira s onima koji su također u neprilici.

Vjerojatno najvredniji dio Bajsićeve misli proizlazi iz njegov truda da ostane vjeran svojim unutrašnjim uvidima, umjesto da ih gurne pod tepih jer mu se svuda nude gotova rješenja; kao marljivi literat ne vjeruje u prelagana rješenja i očitosti pa skuplja blago iz svoje unutrašnjosti i oblikuje ga do *granica*. Njegove granice su granice teologije i prirodnih znanosti i one nisu napete linije obrane sa barikadama i namrgođenom naoružanom stražom nego točke na kojima se prelazi povjerljivo iz jedne u drugu zemlju, iz jedne u drugu metodu, sustav i mišljenje. Sada se to naziva interdisciplinarnim mišljenjem, a disciplina koje najbolje premošćuje most je filozofija. Bajsić je svjestan da znanost nije jedina disciplina koja je specijalizirana za dosizanje *stvarnog i realnog* znanja, da postoji mnogo ljudskih iskustava koja ne ulaze u doseg znanstvenih spoznaja,

¹ Usp. VASILJ, Stanko, *Unutarnja kronika*, u: Crkva u svijetu, god XV, broj 1, Split, 1980. str. 365.

² Usp. *Isto*, str. 366.

odnosno koja se ne daju *poopćiti* ili *priopćiti* (kako poopćiti i priopćiti sve nijanse depresije ili solipsizma, postporođajnog stresa ili očaranosti prirodom, iranskim filmom ili nekom osobom)? On apostrofira činjenicu da je doživljaj stvarnosti individualan, a osoba jedinstvena; čudan plod biološke evolucije, nasljednih svojstava, nevidljivih zakona klasnog sistema, zatim arhajskih običaja, obrazovnog kontinuiteta i pluralne kulture. Granice znanosti su očite jer one najradije kroje univerzalije i apstrahiraju od jedinstvenosti, pomalo zaglavljene u kartezijskoj epohi³. Ni teologija u tom diskursu nije pošteđena granica pa je mjera njezina stvarnog efekta i prodornosti također količina hrabrosti kojom prilazi konkretnom čovjeku jer na njemu uvijek prolazi ili pada na testu odgovornosti. Očito postaje da je za Bajsića tajna na granici kojoj se pokušava približiti ponajprije čovjek, a onda i svemir i život uopće, kao i onaj koji je tvorac i izvorište toga⁴.

Za suživot ljudi i njihovih često oprečnih intimnih svjetova i psihičkih pejzaža prema Bajsiću nije potrebno odustati od aksioma da je istina jedna jer je to temeljno načelo i praistina svake misli⁵. Iako se ona katkad doima pluralnom zbog neistovjetnih individualnih matrica i socijalnih konteksta, u konkordanciji filozofije, teologije i prirodnih znanosti se najbolje može opipati bilo jednog horizonta i mogućnost zajedničkog hoda do jednog svima zamagljenog cilja. Stoga opetovano ističe potrebu sintetičkog mišljenja, integracijske kombinatorike i komunikacijskih veza u znanosti, ne da bismo odustali od kritičkog mišljenja i uplovili u prividno mirne luke letargične svjetonazorske *snošljivosti*, nego da bismo osjetili kako se istina voli darivati na najneobičnijim mjestima i progovarati na najegzotičnijim jezicima. Taj krah osobnih predrasuda, otkriće crousoevskih poriva i sklonost svahili jezicima imaju funkciju da nas približe jedinstvenom smislu, da nam osvijetle polivalentnu ljudsku narav i da nas kultiviraju.

³ Ovo Bajsićevo izlaganje u *Graničnim pitanjima* neodoljivo podsjeća na pjesmu Zbigniewa Herberta o Baruchu Spinozi koji je želio dosegnuti Boga, pa ga je pitao o prauzroku i posljednjim stvarima, a Bog mu je odgovorio da voli njegovu geometrijsku latinštinu i jasnu sintaksu i simetriju izlaganja, ali da moraju porazgovarati o stvarima uistinu velikim: *Pogledaj svoje ruke, izranjene su i drhte/ uništavač oči u mraku/ hraniš se loše, odijevaš bijedno/ kupi novu kuću, oprosti venecijanskim ogledalima što ponavljaju površinu/ oprosti cvijeću u kosi, pijanskoj pjesmi/...posveti traktat Luju XIV., i tako ga neće pročitati/ utišaj racionalnu furiju, zbog nje će padati tronovi i pocrnjeti zvijezde/ razmisli o ženi koja će ti roditi dijete/ vidiš Baruch, govorimo o Velikim Stvarima; želim ljubav neukih i neukrotivih, oni su jedini koji me uistinu žele...u: HERBERT, Zbigniew, *Moć ukusa*, Zagreb, 2002.*

⁴ Usp. BAJSIĆ, Vjekoslav, *Granična pitanja religije i znanosti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., str. 163.-231.

⁵ Usp. BAJSIĆ, Vjekoslav, *Filozofija i teologija u vremenu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 93.-98.

Kultivacija ljudskog ponašanja je još jedna tema kojoj se približava Bajsić, vjerojatno izrasla iz njegovog zanimanja za etologiju i psihologiju zajednice⁶. Autor je svjestan posljedica koje izrastaju iz činjenice da smo nekoć bili ugroženija i krhkija bića u biosferi nego danas te da nas strastvenost, naslijeđena konfliktnost, nanošenje ratničkih boja te homerovsko veličanje srdžbe i danas suviše lako orijentiraju prema despotizmu i destrukciji životne snage i plemenitosti. Ukoliko se želimo skloniti od oluje ili trku završiti, prema preporuci evanđelista, među posljednjima, što je uostalom i preduvjet autentičnog življenog čovječstva i vapaj suvremenog vremena, ozbiljno ćemo shvatiti sve njegove poticaje za promjenom uhodanih navika, za smirivanjem vlastitih psihodrama, za reprogramiranjem prenaplašenih crta personaliteta, za *metanojom* i Evanđeljem. Jer horizont naravi prema Bajsiću uvijek nadopunjuje okomica nadnaravi pa, iako zna da živi u svijetu koji još uvijek sahranjuje Boga, očite su mu i prirodne razne mogućnosti prijateljevanja s Njim. Tako je on nesvakidašnje uvjeren kako je Krist *prevelik da bismo ga mogli jednim pokretom ruke mogli smjestiti u džep i nahraniti sitnišem*⁷.

Iva Ivanković i Marina Bertić

⁶ Usp. *Isto*, str. 175.-176.

⁷ Usp. BIŠČAN, Željka, *Obrisi kršćanske antropologije u misli Vjekoslava Bajsića* (magistarski rad), Zagreb, 2004, str.80.